

LEDER

Afghanistan – et personlig tilbageblik

”Afghanistan-krigen repræsenterer et skelsættende forløb i Vestens historie. I denne beretning reflekterer Charlotte Flindt Pedersen over sit eget personlige møde med Afghanistan og over, hvad der gik galt i den 20 år lange krig.”

af Charlotte Flindt Pedersen

Første gang jeg mødte en person fra Afghanistan, var da jeg boede i Moskva i 1986. Det var før, Sovjetunionens leder Mikhail Gorbatsjov trak de sovjetiske tropper ud af Afghanistan og afsluttede krigen. Afghaneren, lad os kalde ham Najib boede på kollegiet, hvor jeg boede. Her boede vi sammen med mindst 50 andre nationaliteter, der studerede sprog og litteratur i Moskva. Udover at være ph.d.-studerende, virkede det også som om, at Najib tog en pause fra livet i Afghanistan.

Hjemme var der krig. På den ene side stod fundamentalistiske islamiske oprørsgrupper, der havde base i bjergene, og som ønskede at overtage magten i landet. På den anden stod den afghanske regering og en hær, som var støttet af Sovjetunionen. Det lyder måske bekendt. Det skal vi vende tilbage til.

Jeg havde også kontakt til en anden afghansk krigsveteran, som var ved at danne en veteranforening med inspiration fra de amerikanske vietnamveteraner. Sammen besøgte vi andre veteraner, der uden ben og udsigt til protese boede i etageejendomme i Moskva uden fungerende

elevator, bundet til deres bolig, overladt til familiens og de andre krigsveteraners nåde. Alle disse unge mænd havde én ting til fælles: De følte, at de havde kæmpet en forgæves krig for et land – Afghanistan, men også Sovjetunionen – som var ved at gå i opløsning på alle fronter og en kommunistisk ideologi, som ikke længere gav mening.

Hylderne i butikkerne var tomme, og leninisme-kommunisme som samfundsorganiserende ideologi havde spillet fallit. De fortalte mig, at de ikke havde haft en jordisk chance for at vinde krigen, da fjenden aldrig viste sit ansigt og kunne dukke op alle vegne – selv hos børn. Og de var ikke trænet i guerillakrig. Men først og fremmest forstod de ikke, hvorfor de havde kæmpet den krig, til hvilken nytte, og for hvem. Mange blev narkomaner eller gik til i druk. Senere under Jeltsins vilde 1990'ere fandt flere en mening med deres liv og anvendelse for deres kompetencer fra Afghanistan som det laveste led i fødekæden i den stadig tiltagende organiserede kriminalitet.

Hearts and Minds

Tolv år senere i 2001 brød der en ny krig ud i Afghanistan. Al Qaedas angreb på tvillingetårnene og Pentagon betød, at USA og dets allierede nedkæmpede Taliban militært og overtog magten i Afghanistan. Nu var det Vestens soldater og den afghanske hær, der blev sat til at kæmpe mod den usynlige fjende. Sloganet var, at vi skulle vinde ”hearts and minds” i Afghanistan, så der kunne etableres et styre, der var positivt over for Vesten, og så vi dermed kunne undgå, at Al Qaeda kunne bruge Afghanistan som base. I et par år syntes det at virke, og landet var i fred. Veje blev asfalteret, skoler åbnede, og for første gang nogensinde kunne afghanerne stemme ved reelle demokratiske valg.

Jeg var i mellemtiden blevet leder i Institut for Menneskerettigheders internationale afdeling. Fra min medarbejder Malek, der har rødder i Afghanistan, havde jeg hørt om Taliban og deres ekstremt puritanske version af islam.

Efter Sovjetunionens tilbagetrækning i 1980'erne, som overlod landet til lokale klanledere og krigsherrer, lykkedes det Taliban at afslutte borgerkrigen i Afghanistan. Krigsherrerne var væk, men prisen var, at befolkningen måtte acceptere den mest ekstreme form for islam, der hidtil var set på kloden. Malek, som var uddannet diplomat i Moskva, måtte flygte fra sit hjemland. Alle kulturelle udtryk i form af musik, dans, film, billeder var forbudt og blev nedkæmpet af det religiøse politi, og kvinder måtte ikke gå i skole eller arbejde.

Senere i 2006 besøgte jeg for første gang i Afghanistan for at tilse Institut for Menneskerettigheders arbejde med at udvikle et civilsamfundsnetværk, der dækkede hele landet. Vi kunne køre frit i en gammel ramponeret bil, så længe jeg havde tørklæde om håret, og om aftenen blev der spist og drukket og hygget under åben himmel. Sekretariatet var etnisk blandede tajikker, pashtuner, hazarier og bestod både af kvinder og mænd.

Min største oplevelse var at få lov til at undervise på netværkets sommerskole med civilsamfundsfolk fra hele Afghanistan, ikke mindst fra Helmand. Der var både religiøse og

ikke-religiøse repræsentanter, men fælles for dem var, at de selv ville forandre Afghanistan og bidrage til landets udvikling. Her var ingen offermentalitet. Tværtimod en energi, som jeg sjældent har mødt andre steder.

Ingen forventede økonomisk støtte fra Vesten – kun at vi sikrede freden, mens de udviklede samfundet. I min undervisning var der blandt deltagerne en stor diskussionslyst og nysgerrighed efter at høre, hvordan man i andre lande var havde klaret overgangen fra krig til fred. Hvordan retsopgør kunne forenes med at indgå aftaler om at stoppe vold og krigshandlinger.

Deltagerne ønskede til min store overraskelse brændende et retsopgør. Men ikke med Taliban, i stedet ønskede de et retsopgør med krigsherrerne – de, som havde holdt landet i et greb af terror og kriminalitet i starten af 1990'erne og nu, takket være deres alliance med Vesten, sad i parlamentet. Det var en fejltagelse, at vi ikke lyttede til de mange samfundsstemmer, som Afghanistan består af.

I 2006 havde man dog stadig en god chance for at vinde *hearts and minds*. Men så dukkede historierne op om tortur og ydmygelse, begået af amerikanske og britiske soldater mod krigsfanger. Herefter så vi historierne om bombninger af bryllupper og begravelser. Uskyldige civile blev dræbt af Vesten. Men hvem skulle holde os i Vesten og amerikanerne ansvarlige, vi var der jo for demokratiets og fredens skyld? En svag præsident Karzai? Langsomt genvandt krigsherrerne mere og mere af deres fordums magt i de lokale områder og i de centrale politiske institutioner. Og Vesten tabte kampen om *hearts and minds*.

Det anti-vestlige oprør

Da jeg kom til Afghanistan næste gang i 2009, var et anti-vestligt oprør ved at se dagens lys. Store områder af Afghanistan var i krig. Fejlagtige luftangreb, selvmordsangreb og vejsidebomber havde dræbt tusinder. Håbet fra krigens første år var væk. I takt med at man mistede kontrollen, genvandt Taliban magten over større dele af landet, og det blev farligere at være i Afghanistan.

Kidnapning, bomber midt i Kabul og uventede angreb var den nye normaltilstand.

Af hensyn til min sikkerhed boede jeg på et hotel, som var bevogtet af sikkerhedsvagter på alle etager og rundt om hotellet og i flere kæder. At det ikke var for sjov, kunne man se ved selvsyn: Ved siden af hotellet var der et kæmpe krater fra en selvmordsbombe mod Kabuls politichef, der havde boet i huset. I denne omgang kørte vi ikke rundt og besøgte restauranter, men tog kun til de mest nødvendige møder. Kabul bestod nu af betonfæstninger i flere zoner, hvor de internationale repræsentationer og FN-organisationerne befandt sig i de inderste sikkerhedszoner. Det betød, at vestlige diplomater, der befandt sig midt i Kabul, var isoleret fra virkeligheden. De var afhængige af ganske få afghanske informanter, der var clearet til at have deres gang på ambassaden. Det gjorde det svært, for ikke at sige umuligt, at udøve deres diplomatiske virke: At indhente informationer om det komplekse samfund og etablere kontakter med nøglepersoner, ikke blot i regeringen men i alle lejre og på alle samfunds-niveauer.

Som i andre lukkede kredsløb gik de samme informationer i rundgang og blev til fast-tømrede sandheder. Det gav mig flashback til diplomatmiljøet i Moskva, hvor der var vandtætte skodder mellem det internationale samfund og almindelige sovjetborgere. I Kabul oplevede jeg de to parallelverdener igen. Den verden, som fandtes bag ambassader og udenlandske repræsentationer og lukkede mure, og den, som fandtes blandt afghanerne i civilsamfundsnetværket.

Nyttede det noget?

I efterspillet om den vestlige intervention i Afghanistan er der blevet stillet spørgsmål ved, om udviklingsbistand til Afghanistan reelt har medvirket til udvikling. Jeg mener, at det kommer an på, hvad der var succesmålet. I løbet af 20 år opnåede man, at Afghanistan blev et konstitutionelt demokrati for første gang i historien med et fungerende parlament, frie medier og et energisk civilsamfund. Ingen af aktørerne eller institutionerne var perfekte eller fejlfri, men befolkningen anså forfatningen og parlamentet for relevante

for fastlæggelse af samfundsmæssige standarder og opnåelse af medindflydelse – især sammenlignet med Taliban, Mujahedinstyret og det sovjetiske styre, der alle var totalitære. 28 procent af parlamentarikerne var kvinder, procentvis flere end i USA, England og Tyskland.

En af de største succeser for demokratiet og fremskridtet i Afghanistan var skabelsen af et civilsamfund. Civilsamfundsbevægelserne i Afghanistan har været afgørende i forandringsprocesserne. De nåede længere ud i samfundet end en hvilken som helst international organisation og centralregeringen i Kabul, de tildelte lokalsamfundene ressourcer til at engagere sig i at finde løsninger til deres umiddelbare problemer, og de fremførte lokalsamfundets bekymringer over for centrale beslutningstagere i Kabul. I den hjemlige presse, i rapporter og i politiske diskussioner er den enkelte afghaner sjældent blevet opfattet som en ressource i udviklingen af Afghanistan. Jeg tror, at den manglende fokus på afghanerne som ressource har været med til at skabe en holdning i den danske offentlighed om, at det ikke nytter at gøre en indsats. Det har været en medvirkende årsag til, at vi har placeret vores indsatser forkert.

Vi har ikke satset helhjertet på at styrke afghanernes deltagelse og selvorganisering i at skabe deres egen fremtid. På det politiske niveau er der sket en parafrasering af det sovjetiske ordsprog: ”Vi lader, som om vi arbejder, og I lader, som om I betaler os”.

De vestligt støttede magthavere har støttet Kabul-regeringens projekter med at bygge institutioner, ja. Men vi lukkede øjnene for, at disse institutioner reelt ikke fungerede, at den afghanske statsmagt ikke rakte ud over Kabul, og at de samme magt- og klanstrukturer fra 1990'erne stadig dominerede i områderne udenfor Kabul.

På grund af sikkerhedssituationen blev danske midler i høj grad placeret i store fonde under FN eller Verdensbanken, og dermed havde vi kun begrænset indflydelse på, hvad og hvordan vores midler blev anvendt. Jeg synes derfor, at en vigtig læring af vores indsat i Afghanistan er,

Foto: Rene Böhrmer / Unsplash

hvor vigtig en informeret indsats er for at opnå succes. Når vi fremover er militært til stede, har vi brug for vores egen viden og efterretninger, og ikke viden, som bygger på andre og større allieredes efterretninger.

Hvis man kigger på det danske forskningslandskab, er der kun få, der har beskæftiget sig med Afghanistan i løbet af de 20 år. Samtidig har vi postet store penge i militær og udvikling. Det er essentielt at forstå den kontekst, som vores soldater og personale agerer i. Kun på den måde kan de engagere sig i meningsfulde indsatser, designe interventioner korrekt, handle i tide og opstille præcise succesmål.

I Afghanistan har det for ensidigt været USA, som afgør, hvor og hvordan indsatsen skal finde sted. Selvom Danmark har indgået som en dygtig, taktisk aktør, synes jeg, vi kan konkludere, at når vi ikke har klarhed eller indflydelse på formål

og strategi, (som baserer sig på viden fremfor ønsketænkning), så svigtede vi lige som Sovjetunionen i sin tid alle dem, vi sendte i krig.

Charlotte Flindt Pedersen (f. 1965) er direktør for Det Udenrigspolitiske Selskab og ansvarshavende redaktør for Udenrigs. Hun er cand.mag i østeuropastudier og samfundsfag med speciale i minoritetsstudier fra Københavns Universitet. Hun har en lang karriere bag sig i Institut for Menneskerettigheder, hvor hun blandt andet har været international chef.